

Karin Beronius

Karin Beronius är adjunkt i språk och utbildare i retorik. Skolpriset SPIRA och Utbildningsakademiens Stora Pris 2002 för Älvdalsskolans arbete med retorik.
beronius@rixtele.com

Retorik i skolan - ett praktiskt exempel

Retorik från grunden. Hur undervisar man 8-åringar i retorik? RetorikMagasinet bad Karin Beronius om exempel på konkreta klassrumsprojekt, där eleverna får känna på nyttan av retoriken. Uppenbarligen till glädje för både elever, lärare – och stolta föräldrar.

Jenny, 8 år, går lugnt in och med ett tryggt leende på läpparna ställer hon sig framför sina skolkamrater och lärare. Hon ser till att skapa ögonkontakt med sina åhörare innan hon börjar berätta om sin gammelmormor. Hon har övat mycket och håller ett fint, intresseväckande anförande med sina talkort som stöd. När hon är klar, tackar hon glatt publiken för att de lyssnat.

Jenny är bara ett exempel på elever som, med retoriken som verktyg, lärt sig att våga, vilja och kunna stå inför en grupp och hålla anföranden. För mig som lärare är det en fantastisk förmån att gång på gång få uppleva detta.

Kurt Johannesson sa en gång att utmaningen är att anpassa retoriken till svenska skolan, så att den inte blir ett jippo utan en naturlig del av undervisningen. Älvdalsskolan och flera andra skolor har antagit den utmaningen. Min förhoppning är att alla svenska skolor till slut ska göra det, så att våra elever får den livskunskap retoriken ger. Att få följa deras positiva utveckling av självkänsla och självförtroende, men också av empatisk förmåga är något jag önskar att alla lärare skulle få uppleva.

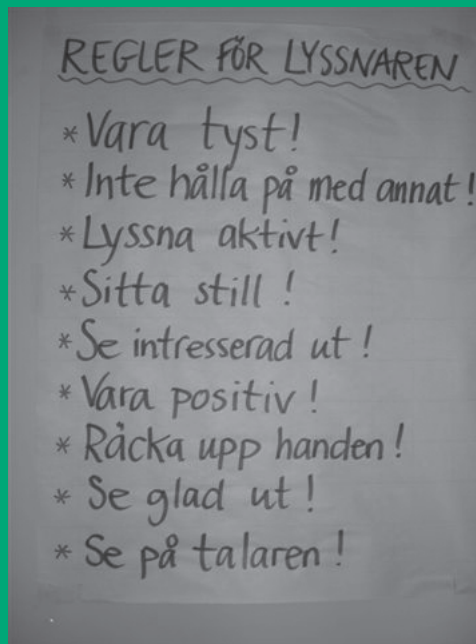
Att kunna hålla anföranden och göra presentationer är en kunskap som borde höras till de grundläggande färdigheterna i dagens kommunikationssamhälle – en praktisk kunskap som eleverna har nytta och glädje av genom hela sin utbildning,

Utmaningen är att anpassa retoriken till svenska skolan, så att den inte blir ett jippo utan en naturlig del av undervisningen

från grundskola upp till högskolenivå och därefter i både yrkes- och privatliv. Jag menar att vägen fram till att vilja, våga och kunna yttra sig fritt går via arbetet med retorik i skolan, vilket också minskar grogrunden för mobbing i takt med att förståelse och empati ökar.

När farfar var ung

Ett exempel på praktiskt arbete med retorik i skolan är "När farfar var ung", ett projekt som gjordes i Nornäs Skola år 1-5

REFLEKTIONER:

ELEVER från år 9 till 1 år efter studenten

Vad betyder Retorik i Skolan för dig? Har du haft någon nytta och glädje av att lära dig retorik? Betyder retoriken något för ditt självförtroende?

Åk 9:

Maria: Det är jätteviktigt att ha ämnet retorik. Man får lära sig redan när man är liten att stå inför andra människor och prata och att visa hänsyn när andra pratar. Jag har mycket både nytta och glädje av retorik så gott som varen-
da dag. Alltid är det något man ska säga eller fråga eller lyssna till. Man blir självklart säkrare när man vet hur man ska göra och vad man ska säga så, ja, retoriken betyder en hel del för mitt självförtroende.

Gy åk 1:

Elin: Retorik betyder jättemycket för mig i skolan, inte minst i skolan utan också utanför skolan. Och det har varit jättebra att ha med sig på gymnasiet, för vi har haft många muntliga anföranden redan och det är alltid bra att ha med sig när man träffar nytt folk, man får mer självförtroende och man blir säkrare inför andra.

Gy åk 2:

Linnéa: Retorik är för mig en väldigt viktig sak som jag har kommit och kommer att ha mer nytta av i framtiden. Jag har märkt på andra i min nya gymnasieklass som inte har haft retorik i skolan att jag ligger ett steg före, och det känns jättebra. Retoriken har betytt mycket för mitt självförtroende för jag vågar mycket mer nu än vad jag skulle ha gjort annars.

1 år efter studenten:

Marit: Visst! Jag har fått väldigt bra kunskaper av retoriken. Den har hjälpt mig otroligt genom gymnasiet. Självförtroendet har nog blivit bättre.

Bea: För mig har retoriken betytt mycket och jag är tack-
sam att jag tog steget och valde den kursen framför de andra i Elevens val i 9:an. Jag tänker på det hela tiden när jag pratar inför folk och jag är väl medveten om mitt kroppsspråk. Självklart har det lett till att mitt självförtroende i sådana situationer som t ex hålla föredrag, redovisa inför klassen eller hålla tal, har ökat. När man vet "reglerna" blir man säkrare på sin sak.

våren 2006. Den här lilla glesbygdsskolan är vackert belägen 6 mil nordväst om centralorten Älvdalen och har endast 16 elever F-6. Anledningen till att bara år 1-5 deltog i projektet var, att det just det året inte fanns några 6:or. I det följande beskrivs arbetsgången i projektet, vecka för vecka.

Inspirationskällan till "När farfar var ung" var ett liknande arbete som den numera pensionerade lågstadieläraren och retorikpiloten Birgitta Andersson gjorde i sin 1-2:a höstterminen 2000.

Vecka 1:

Intervju som hemuppgift

Alla elever fick som hemuppgift ett formulär med frågor att ställa till en äldre person i deras närhet t ex farmor, farfar eller någon granne.

Frågorna var bland annat *Vad heter du? Hur gammal är Du (vilket år är Du född)? Hur stor familj hade Du? Vilket är Ditt största barndomsminne? Tror Du att dagens barn skulle klara av att leva så som Du gjorde när Du var barn?*

Alla elever fick alltså samma frågor och skulle också anteckna de svar de fick. För de elever som ännu inte var fullt läs- och skrivkunniga hjälpte deras föräldrar dem att notera svaren.

Vecka 2-3

Bearbetning av intervjun

I skolan fick eleverna renskriva sina intervjuer på dator och därefter ta ut stödord. Att lära sig vad stödord är och att själv kunna ta ut dem ur texten visade sig vara svårare och mer tidskrävande än man kanske kan tro. Eleverna fick en mycket nyttig och lärorik övning och de yngsta fick förstås extra mycket hjälp av oss lärare.

Stödorden skulle därefter skrivas upp på s.k. *talkort* på styvt papper (1/4 A4), vilket de skrivkunniga eleverna klarade mycket bra, medan de yngsta fick rita bilder som stöd för minnet i stället för att skriva stödord.

Talkort får eleverna lära sig att använda i stället för att ha

manus i stort format. Anledningen är att man känner sig friare med ett litet kort och när man håller det i handen märks inte heller eventuell nervositet lika väl, som när man håller i ett ark i A4-format.

Vecka 1-5:

Arbetet med klassrumsklimatet

Under hela den tid som projektet pågick, arbetade vi aktivt för att få ett tryggt och tillåtande klassrumsklimat, vilket är grunden för att elever ska våga hålla anföranden inför varandra.

Vi gjorde mängder av övningar, som har till syfte att man ska lära sig skratta åt sig själv och med varandra, att våga "göra bort sig", att bli trygg med varandra. Även arbetet med Lyssnaren är en del i skapandet av ett tryggt och tillåtande klassrumsklimat.

Vecka 1-2

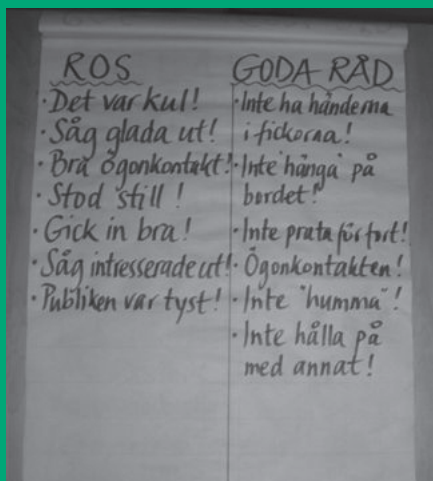
Arbetet med Lyssnaren

Parallellt med det arbete som beskrivits ovan, arbetade vi med *Lyssnaren*. Vi diskuterade mycket med eleverna hur de tyckte att en god lyssnare ska vara; hur de ville att åhörarna skulle bete sig när de själva skulle stå inför publik.

Ett tryggt och tillåtande klassrumsklimat är grunden för att elever ska våga hålla anföranden inför varandra

Gemensamt arbetade vi så fram "Regler för Lyssnaren": Eleverna fick sitta i grupper och anteckna förslag på "spelregler". Därefter fick varje grupp i tur och ordning säga sina förslag, som läraren antecknade på tavlan. När det var slut på förslag fick varje elev genom handuppräknning visa vilka fem "regler" han/hon tyckte var bäst.

Läraren antecknade antalet röster vid respektive "regel" och

REFLEKTIONER:

Lärare, åk 1-6

Märker du någon skillnad mellan de elever du har idag, som lär sig retorik, och de elever du hade tidigare, som inte fick lära sig retorik? Reflektera över självkänsla och självförtroende; förmåga att lyssna aktivt och ge respons (empati); framförandeteknik (kroppsspråk, röst, talkort etc.); förmåga att planera ett anförande.

ÅK 1-3:

– Elever som har fått retorikutbildning är mycket mer medvetna om hur de ska bete sig när de pratar inför andra. De gör bättre framföranden, de tränar mer inför redovisningar, de pratar mer fritt från sina talarkort, de använder talarkort. De är medvetna om hur de kan fänga publiken och strävar mot att göra det.

ÅK 4-6:

– Genom övningar i retorik blir eleverna medvetna om betydelsen och innebörden av allt du räknar upp. Träningen sker aktivt idag i retorik, så var det inte tidigare. Ungdomarna blir säkrare, aktivare och mer medvetna om sig själva och sin förmåga. Eleverna idag vet vad som gäller. Det är ingen som allvarligt ifrågasätter att ett framförande ska göras, att det ska vara ordentligt förarbete och träning. Men det varierar mycket mellan olika grupper om det är tillåtet att lyssna aktivt och ge ärlig respons. I grupper där detta inte fungerar måste vi jobba mer med klassrumsklimat på olika sätt. Våra träffar i retorikpilotgruppen är till stor hjälp.

Om du tänker på hur du arbetade/ditt förhållningssätt/innan du började använda retorik i klassrummet och efter, upplever du att det är någon skillnad?

ÅK 1-3:

– Ja, det är skillnad, nu är det ett begrepp som vi alltid kommer tillbaka till så fort det handlar om att i någon form tala inför några eller fler. Även de knep som förekommer använder vi i alla möjliga sammanhang.

ÅK 4-6:

– Idag ser jag det som en självklarhet att använda retorikövningar i t. ex engelskundervisningen vilket jag inte gjorde tidigare. Däremot jobbar jag likadant inom slöjden som jag alltid gjort med att eleverna tränar sin självständighet, förmåga att välja, att vara stolta över sitt arbete och att kunna redogöra för arbetsgången inför övriga elever.

Kan du märka att arbetet med retorik betyder något positivt för klassrumsklimat och gruppkänsla? På vilket sätt?

ÅK 1-3:

– Respekten för varandra, tror jag ökar eftersom man faktiskt också lär sig att lyssna på varandra. Det i sin tur leder till större kunskap om varandra. Många arbeten man gör under de schemalagda retorikpassen går ut på att jobba ihop gruppen för att man ska känna sig trygg och våga testa och utvecklas. Det leder också till större samhörighet inom gruppen.

ÅK 4-6:

– Klimatet i klassrummet blir mera positivt och öppnare. Det blir roligare och lättare. Gruppen svetsas samman.

de som fått flest röster skrevs till sist upp på en plansch. Den sattes sedan upp på väggen för att ständigt påminna eleverna om vad man ska tänka på för att vara en god lyssnare.

Vecka 3-4

Arbetet med Talaren

Efter arbetet med *Lyssnaren* följde arbetet med *Talaren*. Vi visade eleverna en modell för framförandet som innebär att man är medveten om att "vara på scen" så fort man visar sig för publiken; att se glad och intresserad ut; att gå in på ett lugnt och balanserat sätt; att ha ögonkontakt med publiken; att ha "is i magen" och inte börja med anförandet förrän man känner att man har åhörarnas uppmärksamhet.

Enligt den modell vi använde vid arbetet med *Lyssnaren*, fick eleverna också arbeta fram "Regler för Talaren" och lärde sig även att ge "Ros" (positiva omdömen) och "Goda Råd" (vad talaren bör tänka på för att bli ännu bättre). Under det här momentet, responsarbetet, är det mycket viktigt att eleverna verkligen förstår att vi arbetar med det för att de som lyssnare ska utvecklas och lära sig "se" hur en god talare ska vara.

Vecka 3-4

Inför framförandet

Eleverna fick i hemuppgift att öva på sina presentationer ur två aspekter. Dels att lära sig innehållet med hjälp av talkorten och dels att öva på framförandetekniken med hjälp av den modell vi visat dem.

I skolan delades eleverna in först i par och sedan i grupper, där de höll sina anföranden inför varandra och gav varandra "Ros" och "Goda Råd". Därefter fick varje grupp hålla sina anföranden för mig och fick respons på framförandet.

Vecka 5:

Framförandet

Äntligen dags för final! För att det inte skulle bli för jobbigt och tidskrävande för eleverna fick de hålla sina anföranden i

två grupper: år F-3 och år 4-5. Med föräldrarnas skriftliga medgivande videofilmade jag samtliga framföranden och när alla i respektive grupp var klara, hade vi en stunds gemensamt reponsarbete där eleverna diskuterade vad som var bra, "Ros", och vad man kunde behöva tänka på till nästa gång för att bli ännu bättre, "Goda Råd".

Märkbart stolta och mycket imponerade var några vanliga föräldrakommentarer: "Å, så duktiga barnen är! Jättebra att de får lära sig sån't här i skolan!"

För att föräldrarna skulle få se barnens prestationer ordnade skolan en träff, där videoinspelningen av deras framföranden visades. Märkbart stolta och mycket imponerade var några vanliga föräldrakommentarer: "Å, så duktiga barnen är! Jättebra att de får lära sig sån't här i skolan!" "Tänk, om jag hade fått lära mig det här i skolan. Jag som jämt varit så rädd att prata inför folk."

Läs mer

Om retorikpiloter och Karin Beronius retorikundervisning, se t ex:

RetorikMagasinet nummer 6/2000: "Mirakel i Älvdalen"

Reflektionerna sidorna 9 och 11 är från en enkät gjort hösten 2005.

Mer om Karin Beronius och retorikpiloterna finns på hemsidan www.rhetordalarna.se

Karin Beronius är medlem i Retorikkollegiets skolnätverk "Skola och Utbildning" (se *RetorikMagasinet* 35/36).

Arbetsgruppen har för avsikt att ha minst ett seminarium om *Retorik i Skolan* varje termin och planerar bl a att ha en konferens F-år 9 i Falun i augusti.

Kontaktpersoner i arbetsgruppen:

Karin Beronius: beronius@rixtele.com

Hans Bourghardt: hans@retorikbyran.nu

Ida Hanson: ida.hanson@retorikforum.se

Erika Carlén: retorik@carlen.nu

Maria Linde: maria@lindekommunikation.se